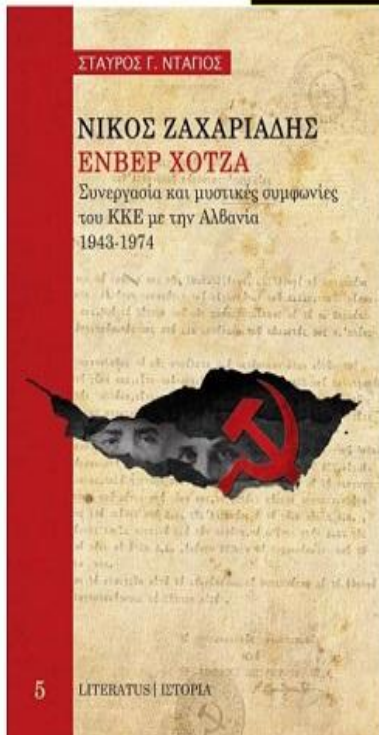

Οι Τσάμηδες μετά τον πόλεμο - Η ένταξή τους στον ΔΣΕ κατά τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο

Γράφει ο Μιχαήλ Στούκας

Οι δικαστικές αποφάσεις για τους Τσάμηδες

Οι Τσάμηδες καταδικάστηκαν από το σύνολο της κοινής γνώμης στην Ελλάδα και την Ευρώπη ως δωσίλογοι και συνεργάτες των Ιταλών και των Γερμανών. Μετά την απελευθέρωση της χώρας μας, ψηφίστηκε ειδική ποινική νομοθεσία για την τιμωρία όσων συνεργάστηκαν με Γερμανούς, Ιταλούς και Βούλγαρους. Με τη Συντακτική Πράξη αρ. 6 της 2ας Ιανουαρίου 1945 και τον αναγκαστικό νόμο 533/1945 ρυθμίζονταν οι απαραίτητες λεπτομέρειες για τη συγκρότηση των Ειδικών Δικαστηρίων, τη δικονομία τους, τα αδικήματα που θα διώκονταν και τις ποινές που θα επιβάλλονταν. Το άρθρο 2 της Συντακτικής Πράξης (και του Α.Ν 533/1945) προέβλεπε ότι η περιουσία της συζύγου ή των τέκνων του κατηγορουμένου που αποκτήθηκε μετά τη διάπραξη των αδικημάτων, ανήκε στον κατηγορούμενο (μαχητό τεκμήριο) και υπόκειτο σε δήμευση. Τέλος το άρθρο 33 της Πράξης (άρθρο 32 του Α.Ν 533/1945) προέβλεπε εικοσαετή παραγραφή για τις μη επανορθωτικές ποινές από την τελεσιδικία. *(Τα στοιχεία προέρχονται από τη μελέτη του Δ.Ν. Γιάννη Κτιστάκη «Περιουσίες Τσάμηδων και Αλβανών στην Ελλάδα (Άρση του εμπολέμου και διεθνής προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου)», Περιοδικό Δίκη, Φεβρουάριος 2006).*

Τον Μάιο του 1945, το Ειδικό Δικαστήριο Δωσίλογων των Ιωαννίνων τεκμηρίωσε εκατοντάδες δολοφονίες Ελλήνων, απαγωγές και εξαφανίσεις προσώπων, βιασμούς γυναικών, χιλιάδες πυρπολήσεις κατοικιών και λεηλασίες χωριών, ύστερα από έρευνα των Υπηρεσιών Ασφαλείας της περιοχής και υποβολή μηνύσεων από ιδιώτες.

Βάσει των διατάξεων που αναφέραμε παραπάνω, στις 23 Μαΐου 1945 καταδικάστηκαν από το Ειδικό Δικαστήριο Δωσιλόγων των Ιωαννίνων (Απόφαση 344/1945), ερήμην, 1937 Τσάμηδες σε θάνατο. Στις 27 Μαΐου 1946, από το ίδιο Δικαστήριο, καταδικάστηκαν σε θάνατο, ερήμην, άλλοι 179 Τσάμηδες (Απόφαση 344/1946). Σε όλους τους καταδικασθέντες (συνολικά 2.116) επιβλήθηκε ολική δήμευση των περιουσιακών τους *(Από τη μελέτη του Γ. Κτιστάκη, περιοδικό «Δίκη», Φεβρουάριος 2006).*

Τα επόμενα χρόνια, με αποφάσεις ελληνικών δικαστηρίων είτε με διοικητικές πράξεις, επικουρικές δικαστικών αποφάσεων, είτε συλλογικά, σύμφωνα με την απόφαση υπ' αριθμόν 50862/30254 της 16/1/1947 του Υπουργείου Στρατιωτικών, αφαιρέθηκε από τους Τσάμηδες και η ελληνική ιθαγένεια με αποδιδόμενες κατηγορίες για εθνική προδοσία. Οι αποφάσεις διέτασσαν συγχρόνως την απαλλοτρίωση των κατεχόμενων περιουσιών τους. Συγκεκριμένα, η αγροτική περιουσία παραχωρήθηκε σε ακτήμονες γεωργούς και κτηνοτρόφους με τη μορφή γεωργικών και κτηνοτροφικών κλήρων, η ακίνητη αστική περιουσία (σπίτια και καταστήματα) εκποιήθηκε απευθείας σε άστεγους ή μέσω δημοπρασιών, ενώ όπως αναφέραμε, δημεύθηκε η περιουσία όσων καταδικάστηκαν από το Ειδικό Δικαστήριο Δωσιλόγων, ως μουσουλμανική περιουσία εγκαταλελειμμένη.

Οι Τσάμηδες στην Αλβανία

Μετά την απώθηση των Γερμανών από την Ήπειρο, τον Οκτώβριο του 1944, 15.000 – 17.000 μουσουλμάνοι Τσάμηδες (σύμφωνα με επίσημη καταγραφή της UNRRA) αναγκάστηκαν να καταφύγουν μαζί με τους Γερμανούς στην Αλβανία, εγκαταλείποντας τη Θεσπρωτία με το στίγμα του δωσίλογου και του συνεργάτη των Ιταλών και των Γερμανών. Αρχικά εγκαταστάθηκαν στη νότια Αλβανία και στη συνέχεια σε ολόκληρη την ενδοχώρα (αν και ο κύριος όγκος τους παρέμεινε στην Αυλώνα λόγω παρόμοιων κλιματολογικών συνθηκών με τη Θεσπρωτία), σε πρόχειρα παραπήγματα, σκηνές, εγκαταλελειμμένες οικοδομές, εκκλησίες και αποθήκες του ιταλικού στρατού. Πολλοί πέθαναν από κρουσπαγήματα, κακουχίες και αστία.

Οι Τσάμηδες δεν ήταν καθόλου αρεστοί στην Αλβανία. Περιφέρονταν σαν νομάδες και διατύπωναν αξιώσεις, δεν υπήρχαν όμως ευήκοα ώτα... Έτσι άρχισαν να αποτελούν μια νέα, περιφρονημένη και εξαρτημένη κοινωνική τάξη.

Οι Αλβανοί προσπάθησαν να επιλύσουν το θέμα των Τσάμηδων με συμφωνίες μεταξύ του ΚΚ Αλβανίας και του ΕΑΜ, παρακάμπτοντας το επίσημο ελληνικό κράτος. Στη μυστική συνάντηση της 27ης – 28ης Δεκεμβρίου 1944 μεταξύ της Κομματικής Επιτροπής Αργυροκάστρου και της Πανηπειρωτικής Επιτροπής του ΕΑΜ, οι Άρης Βελουχιώτης και Στέφανος Σαράφης, συζήτησαν για την έκρυθμη κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στην Ελλάδα με τα Δεκεμβριανά, ενώ οι Αλβανοί συζήτησαν το ενδεχόμενο επαναπατρισμού των Τσάμηδων. Ο Βελουχιώτης είπε στους Αλβανούς ότι κάτι τέτοιο εκείνη τη στιγμή ήταν ανέφικτο, αλλά στο άμεσο μέλλον και αφού το ΕΑΜ θα είχε υπό τον έλεγχο του όλη την περιοχή της Ηπείρου, το ζήτημα των Τσάμηδων θα τακτοποιούνταν οριστικά (Arkivi Quendori Shtetit, στο εξής AQSH, της Αλβανίας, F.14, V.1945, Επιστολή της Κομματικής Επιτροπής Αργυροκάστρου προς την ΚΕ του ΚΚ Αλβανίας, Αργυρόκαστρο 9/1/1945). Άλλωστε η θέση του ΕΑΜ, όπως τη διατύπωσε η Πανηπειρωτική Επιτροπή του σε εγκύκλιο προς τις οργανώσεις της στις 8 Φεβρουαρίου 1945, ήταν η ανεμπόδιστη επιστροφή των Τσάμηδων στην Ελλάδα.

Πραγματικά, τον Μάρτιο του 1945, επιχειρήθηκε η επιστροφή των Τσάμηδων στη Θεσπρωτία, με την αδράνεια, αν όχι ενθάρρυνση (*«συγκαταβατική απάθεια» γράφει εύστοχα ο Σταύρος Ντάγιος*), του ΕΑΜ της περιοχής. Το αποτέλεσμα ήταν να σημειωθούν αιματηρές συμπλοκές με τους ντόπιους κατοίκους της περιοχής και να υπάρξουν μερικές δεκάδες θύματα στους Φιλιάτες.

Οι Αλβανοί «παίζουν» το χαρτί των Τσάμηδων

Μετά τα δραματικά γεγονότα στους Φιλιάτες, αν και γνώριζαν ότι οι προσπάθειές τους δεν θα τελεσφορούσαν, οι Αλβανοί άρχισαν να κατηγορούν την Ελλάδα για γενοκτονία και εθνοκάθαρση των Τσάμηδων. Ουσιαστικά, αυτό αποτελούσε το αλβανικό «αντίβαρο» στο βορειοηπειρωτικό ζήτημα. Έτσι, στις 19 Μαρτίου 1945, η αλβανική κυβέρνηση κάλεσε τους εκπροσώπους των Συμμάχων στα Τίρανα και εξέφρασε την έντονη διαμαρτυρία της για τα «ειδεχθή εγκλήματα των ελληνικών αρχών εις βάρος των Τσάμηδων, ζητώντας την παρέμβασή τους για τη συνολική διευθέτηση του ζητήματος» (*Arkivi i Ministrise se Puneve te Jashtme, στο εξής AMPJ, Αρχείο του Αλβανικού Υπουργείου Εξωτερικών, V.1945, D.11, fl.19, Έκθεση του Συνταγματάρχη Πάλμερ για την επίσκεψή του στη Βόρεια Ελλάδα, 4-9 Απριλίου 1945*). Ενθαρρυμένοι οι Τσάμηδες, πραγματοποίησαν μεγάλη πορεία διαμαρτυρίας κατά των

«ειδεχθών εγκλημάτων του Στρατηγού Ζέρβα» στην Κονίσπολη, κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα (εφ. «Bashkimi», 30/3/1945). Τον Νοέμβριο του 1945, καθώς ο Αμερικανός απεσταλμένος William H. McNeil επισκέφθηκε την Ελλάδα, οι Τσάμηδες απευθύνθηκαν και σ' αυτόν ζητώντας την παρέμβαση των Συμμάχων (εφ. «Bashkimi», 23/11/1945).

Ωστόσο, η αλβανική κυβέρνηση βλέποντας ότι δεν πρόκειται οι Τσάμηδες να επιστρέψουν άμεσα στην Ελλάδα, αποφάσισε τη διασπορά και την εγκατάστασή τους κυρίως στον αλβανικό Νότο. Πολλοί όμως αξιωματούχοι και άλλοι σημαίνοντες Αλβανοί, θεώρησαν αυτή την κίνηση μέγα λάθος. Πίστευαν ότι έπρεπε οι Τσάμηδες να εγκατασταθούν στην αλβανική μεθόριο, κυρίως στο Αργυρόκαστρο, για να αλλοιωθεί ο πληθυσμός της περιοχής. Αυτό είχε ακουστεί ως απειλή και το 1924-1925, όταν επρόκειτο να πραγματοποιηθεί η ανταλλαγή των μουσουλμάνων Τσάμηδων και η εγκατάστασή τους στις αμιγώς ελληνικές περιοχές της Β. Ηπείρου. Η Διερευνητική Επιτροπή στο πλαίσιο του Ο.Η.Ε. το 1947, απέτυχε να εξετάσει εθνοτικά θέματα κατά μήκος της ελληνοαλβανικής μεθορίου, λόγω της αδιαλλαξίας της Αλβανίας και της Γιουγκοσλαβίας.

Κ.Κ.Ε. και Τσάμηδες

Το Κ.Κ.Ε. διαχώρισε την πολιτική του θέση από τη συνολική στάση των υπόλοιπων κομμάτων της χώρας. Θεωρούσε τους Τσάμηδες θύματα των «ειδεχθών ανοσιουργημάτων του Στρατηγού Ζέρβα και της ελληνικής αντίδρασης και καταδίκασε τις ωμότητες εις βάρος τους» (*Συνέντευξη Νίκου Ζαχαριάδη σε Έλληνες και ξένους δημοσιογράφους, Ριζοσπάστης 2 Ιουνίου 1945*). Την ίδια στιγμή, δεν έκανε σχεδόν καμία αναφορά στην εγκληματική τους δράση και τη συνεργασία τους με τους Ιταλούς και τους Γερμανούς.

Στις 6 Ιουνίου 1946, ο Ριζοσπάστης στη σελ. 4, δημοσίευσε άρθρο με τίτλο « Η αλβανική κυβέρνηση υπέβαλε υπόμνημα για τις διώξεις των Αλβανών στην Ελλάδα, στο οποίο περιέχονται και δηλώσεις του Ενβέρ Χότζα, ο οποίος κατήγγειλε τους διωγμούς των Αλβανών της Τσαμουριάς, που άρχισαν το 1913 και κορυφώθηκαν από τον Ιούνιο του 1944 ως τον Μάρτιο του 1945, οπότε «Έλληνες αντιδραστικοί, κινούμενοι από ταπεινά ή σοβινιστικά αισθήματα, πυρπόλησαν δεκάδες χωριά και ξεκλήρισαν χιλιάδες Αλβανούς». Στο υπόμνημα τονιζόταν, ότι ως αποτέλεσμα αυτού του άγριου διωγμού 28.000 (!) Τσάμηδες κατέφυγαν στην Αλβανία, όπου δεκάδες απ' αυτούς πέθαναν από κακουχίες. Πρόκειται για τερατολόγημα, αφού οι Τσάμηδες σε όλες τις απογραφές μόλις που ξεπερνούσαν τις 20.000. Το 1938, από τη Γενική Διοίκηση Ηπείρου, αναφέρεται ότι στη Θεσπρωτία ζούσαν 17.311 Αλβανοί μουσουλμάνοι. Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων της απογραφής του 1940 δεν

ολοκληρώθηκε ποτέ, αλλά, κατά μία εκδοχή, οι Τσάμηδες ήταν 16.661 (Δ. Αρχιμανδρίτης, «Τσάμηδες, Οδύνη και Δάκρυα της Θεσπρωτίας».

Άλλοι ανεβάζουν τον αριθμό τους σε 21.000 – 22.000. Το αλβανικό υπόμνημα ζητούσε την παλιννόστηση των Τσάμηδων, τη διασφάλιση και την εγγύηση της ζωής και των περιουσιών τους, αποζημιώσεις για τις καταστροφές που υπέστησαν, την ανοικοδόμηση των σπιτιών τους και δίκαιη τιμωρία των υπευθύνων για τα δεινά τους.

Λίγες μέρες αργότερα, η αλβανική κυβέρνηση υπέβαλε δεύτερο υπόμνημα ενώπιον των Υπουργών Εξωτερικών στη Συνδιάσκεψη της Ευρώπης του Παρισιού. Με αυτό, ζητούσε προστασία για τους «αλβανικούς πληθυσμούς της Τσαμουριάς» στη βορειοδυτική Ελλάδα. Επίσης, στο υπόμνημα γραφόταν ότι το 1945 «σαδιστικές ομάδες» (sic) του Στρατηγού Ζέρβα επέδραμαν εναντίον της Τσαμουριάς και σκότωσαν 600 γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένους, ενώ πυρπόλησαν 860 (!) χωριά. Πρόκειται για νέο χονδροειδέστατο ψέμα! Ο νομός Θεσπρωτίας έχει σήμερα γύρω στα 90 χωριά. 860 χωριά δεν έχει όλη η Ήπειρος. Σύμφωνα με τους αλβανικούς ισχυρισμούς, ο Ν. Ζέρβας θα πρέπει να είχε πυρπολήσει ολόκληρη σχεδόν την ηπειρωτική Ελλάδα... Το θλιβερό είναι, ότι τους γελοίους αλβανικούς ισχυρισμούς, επαναλαμβάνει ο «Ριζοσπάστης» (16 Ιουνίου 1946, σελ. 4, «Επιστολή του Αλβανού πρωθυπουργού προς τη διάσκεψη Τεσσάρων»).

Στο φύλλο της 28ης Ιουνίου 1946, στη σελ. 1, ο «Ριζοσπάστης» δημοσιεύει το εξής άρθρο: «Οι σφαγές και οι λεηλασίες του Ζέρβα στη Θεσπρωτία: Ένα ιστορικό έγγραφο». Το ΚΚΕ, μέσω του κειμένου αυτού, καταδίκασε «τις ωμότητες και τα εγκλήματα του Ζέρβα στην Ήπειρο, μέσω επιστολής του Συνταγματάρχη (ΠΖ) Νικολάου Κατηφόρη, ο οποίος είχε διενεργήσει επιτόπια έρευνα στη Θεσπρωτία.

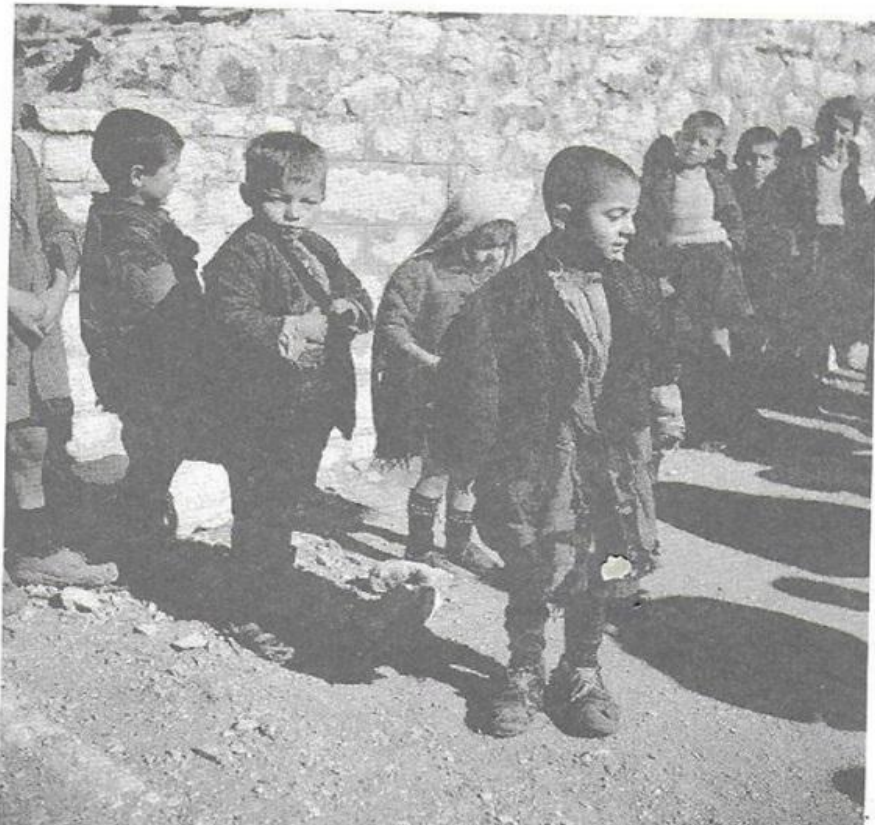
Τον Φεβρουάριο του 1947, ενώ η Διερευνητική Επιτροπή διεξήγαγε ελέγχους και έρευνα για την ελληνική προσφυγή στον Ο.Η.Ε., η αλβανική κυβέρνηση κατηγορήσε την Ελλάδα για σφαγές σε βάρος των Τσάμηδων. Ο Συνταγματάρχης Νέστι Κερέντζι, αντιπρόσωπος της Αλβανίας, τόνισε στην ομιλία του:

«Είναι ακριβώς η καταπιεστική αυτή εσωτερική πολιτική που αντανάκλα επίσης, και στις μειονότητες με τα καταπιεστικά μέτρα, τα εγκλήματα, λεηλασίες, ποταπότητες και εκδηλώσεις άγριου σοβινισμού απέναντι της μειονότητάς μας στην Τσαμουριά. Μια χαρακτηριστική απόδειξη της εχθρικής στάσεως της ελληνικής κυβέρνησης απέναντι στην Αλβανία και τον αλβανικό λαό είναι η αμείλικτη σφαγή της αλβανικής μειονότητάς στην Ελλάδα, των Τσάμηδων. Κατά τη διάρκεια των σφαγών της περιόδου 1944-45, ο αριθμός των σφαγιασμένων έφτασε τα 2.877 πρόσωπα ενώ 68 χωριά (σημ. όχι 860;) και 5.800 σπίτια πυρπολήθηκαν. Η τρομοκρατία αυτή ανάγκασε 23.000 Τσάμηδες να καταφύγουν από την Ελλάδα στην Αλβανία κάτω από άθλιες συνθήκες».

Στις αρχές Μαρτίου 1947, οι Τσάμηδες έκαναν δεύτερη προσφυγή στον Ο.Η.Ε. με την οποία ζητούσαν την αυστηρή τιμωρία όσων εγκλημάτησαν εναντίον τους. Όμως η αλβανική εμπλοκή στον ελληνικό εμφύλιο και το ναυάγιο του ελληνικού αιτήματος για το βορειοηπειρωτικό στη Συνδιάσκεψη των Παρισίων, υποβάθμισε το θέμα των Τσάμηδων.

Ο Βελουχιώτης στα Ιωάννινα, Δεκέμβριος 1944. Φωτογραφικό αρχείο ΚΚΕ.

Οι Τσάμηδες στον Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας

Τον Σεπτέμβριο του 1947, ο ΔΣΕ αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα εφεδρειών. Ο Μάρκος Βαφειάδης ζήτησε από τους Αλβανούς τη στρατολόγηση 3.000 - 4.000 Τσάμηδων. Όμως ο Χότζα απέρριψε το αίτημα ως επικίνδυνο. Η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία του ΚΚΕ/ΔΣΕ, έδειχνε διχασμένη για το αν έπρεπε να υπάρχει εθελούσια κατάταξη των Τσάμηδων ή επιβολή καταναγκαστικών μέτρων. Στις αρχές του 1949, στάλθηκε στην Αλβανία ο Βασίλης Σακελλαρίδης με αποστολή την στρατολόγηση των Τσάμηδων. Στις 19 Μαρτίου, η εφημερίδα Zeri I Popullit έκανε έκκληση στους Τσάμηδες να επιστρέψουν στην Ελλάδα και να ενταχθούν στον ΔΣΕ.

Στις 25 Μαρτίου 1949, το ΚΚ Αλβανίας εξέτασε αποκλειστικά την υπόθεση στρατολόγησης των Τσάμηδων. Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Σέχου συνιστούσε σε όλους τους Τσάμηδες ηλικίας από 20 έως 45 ετών να στρατευθούν για την «απελευθέρωση της πατρίδας τους», ενώ παράλληλα ξεκίνησε ανηλεείς αγώνας κατά των ανυπότακτων Τσάμηδων. Τα αποτελέσματα της στρατολόγησης ήταν πενιχρά. Μερικές εκατοντάδες μόνο Τσάμηδων (από 130-500 άτομα) στρατολογήθηκαν. Παράλληλα, οι Τσάμηδες στην Αλβανία οργάνωσαν εκδηλώσεις διαμαρτυρίας για τη βίαιη στρατολόγησή τους. Πολλοί συνελήφθησαν και εκτοπίστηκαν ή περιορίστηκαν σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας.

Άλλοι, υπέβαλλαν αίτηση για την απόκτηση της αλβανικής ιθαγένειας παρότι είχαν αμυδρές ελπίδες για επαναπατρισμό. Οι άκομψοι χειρισμοί της αλβανικής κυβέρνησης είχαν ως αποτέλεσμα αρκετοί Τσάμηδες να προσπαθήσουν να δραπέτεύσουν στην Ελλάδα. Ελάχιστοι όμως έφτασαν στην Κέρκυρα. Οι υπόλοιποι συνελήφθησαν και εξοντώθηκαν ή έμειναν για δεκαετίες στις αλβανικές φυλακές. Αλλά και όσοι Τσάμηδες εντάχθηκαν στον ΔΣΕ, δεν έδειξαν ιδιαίτερο ζήλο στις μάχες.

Ούτε όμως και η ηγεσία του ΔΣΕ τους εμπιστευόταν. Μαζί με τους απαχθέντες, αμάχους και άλλους Έλληνες δραπέτες στην Αλβανία, συγκροτούσαν την 105η Ταξιαρχία που συστάθηκε στο 1ο Τάγμα. Στην Ταξιαρχία, το 15-20% ήταν σλαβόφωνοι και οι υπόλοιποι Τσάμηδες και απαχθέντες άμαχοι από Ήπειρο και Μακεδονία. Επρόκειτο για μονάδα μειωμένης εμπιστοσύνης, η σύνθεση της οποίας ήταν δηλωτική.

Ο επίλογος του τσάμικου γράφτηκε στις 19 Απριλίου 1953, με το διάταγμα 1654/1953 με το οποίο το αλβανικό κράτος και επίσημα απέδωσε την αλβανική ιθαγένεια σε όλους τους

Τσάμηδες που κατοικούσαν στη ΛΔ της Αλβανίας. Παρά τις αντιρρήσεις και τις αντιδράσεις, όσοι Τσάμηδες αντιτάχθηκαν, φυλακίστηκαν ή εκδιώχθηκαν.

Κλείνοντας, αναφέρουμε ότι ο Σταύρος Ντάγιος στο βιβλίο του «ΝΙΚΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ – ΕΝΒΕΡ ΧΟΤΖΑ. Συνεργασία και μυστικές συμφωνίες του ΚΚΕ με την Αλβανία 1943-1974» αποκαλύπτει ότι 2000 Αλβανοί στρατιώτες πολέμησαν στις τάξεις του ΔΣΕ κατά τον ελληνικό εμφύλιο. Μετά το τέλος του πολέμου, στάλθηκαν στο Καζακστάν όπου και εγκλωβίστηκαν. Με αυτό το θέμα θα ασχοληθούμε κάποια άλλη φορά.

Ευχαριστούμε θερμά τον κύριο Σταύρο Ντάγιο που μας έδωσε την άδεια να χρησιμοποιήσουμε στοιχεία από το εξαιρετικό βιβλίο του «ΝΙΚΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ – ΕΝΒΕΡ ΧΟΤΖΑ. Συνεργασία και μυστικές συμφωνίες του ΚΚΕ με την Αλβανία 1943-1974», Εκδόσεις LITERATUS, 2019.

Πηγή : <http://roykoymoukoy.blogspot.gr>